

SŁOWO WSTĘPNE

Do Czytelnika zainteresowanego Janem Amosem Komeńskim, jego życiem i twórczością zwracam się już ósmy raz, aby przekazać VIII tom „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych, seria pedagogika” / “Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series”. Czasopismo znajduje się na liście ministerialnej czasopism punktowanych (20 pkt). Recenzenci jednak uważają, że *obecna punktacja, przypisana do periodyku, jest już niewystarczająca (...)*, bo *Czasopismo konstruowane we współpracy z autorami polskimi i zagranicznymi staje się z każdym tomem coraz bardziej wartościowym składnikiem europejskiej komeniologii* (z recenzji prof. Sławomira Sztobryna). Jest wydawane w dwóch wersjach: tradycyjnej i elektronicznej na nowoczesnej platformie *Publishers Panel* i indeksowane w bazie *index Copernicus International* oraz (od tego roku) w amerykańskiej bazie *EBSCO*. Tytuł bieżącego tomu: **OD JANA AMOSA KOMEŃSKIEGO DO WSPÓŁCZESNOŚCI – ZNACZENIE IDEI WIELKIEGO PEDAGOGA DLA ROZWOJU NAUKI I EDUKACJI** jest bardzo pojemny treściowo i metodologicznie i stwarza duże możliwości publikacyjne autorom różnych dyscyplin naukowych i o różnych poglądach o Janie Amosie Komeńskim i jego bogatej twórczości. Wymaga jednak rozległych kompetencji interpretacyjnych i dostępu do materiałów źródłowych. Bazowanie tylko na opracowaniach współczesnych uczonych i ich interpretacjach jest tutaj niewystarczające. W moim odbiorze jest to tom bardzo interesujący i z pewnością – mam taką nadzieję – zainteresuje Czytelnika. Publikacja jako całość uzyskała pozytywne recenzje dwóch głównych recenzentów: prof. Sławomira Sztobryna i prof. Marcina Wasilewskiego. Oto wybrane ich fragmenty:

Kolejny rocznik „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych” zawiera bogaty materiał badawczy oraz kontynuowany blok źródłoznawczy. Tematyka tomu jest próbą autorskiego ujęcia znaczenia twórczości Jana Amosa Komeńskiego na przestrzeni wielu stuleci. (...) Ten wielość jest szczególnie wartościowy, ponieważ ukazuje różnorodność podejść badawczych, a w konsekwencji

otwiera nowe przestrzenie problemowe, które z kolei wskazują na żywotność poglądów Komeńskiego. (...) VIII tom wnosi ciekawe spojrzenie na ewolucję kultury, w której znaczące miejsce zajmują utwory samego Komeńskiego oraz dzieła autorów późniejszych, epigonów (...). Badania nad spuścizną Morawianina i autorami, którzy idą jego śladem (...), mają charakter komparatystyczny, pozwalający na konstruowanie tezy o znaczącym wkładzie Komeńskiego w przygotowywanie podstaw współczesnej, już naukowej, pedagogiki. Artykuły zawarte w obecnym tomie mają istotne walory poznawcze, poszerzają obszary badań o np. wątki historiozoficzne, ikonografię czy traduktologię (z recenzji prof. Sławomira Sztobryna).

Tom przynosi zbiór wartościowych poznawczo interdyscyplinarnych studiów komeniologicznych. (...) Na szczególne wyróżnienie zasługuje rubryka zawierająca pierwszy przekład na język polski mało znanego dzieła Comeniusa („Dedicatio ad tria regna”) i jego wykładnię, a także blok artykułów poświęconych filologicznej i pedagogicznej interpretacji satyry „Labirynt świata i raj serca”. Obok tekstów skupiających się na recepcji Komeńskiego w literaturze polskiej („Nowy komeniusz” Mieroszewskiego) i źródłom ikonograficznym z leszczyńskich zbiorów muzealnych, Czytelnik znajdzie w bieżącym numerze między innymi także artykuły proponujące nowe odczytanie konceptów dydaktycznych (*Orbis pictus*) oraz krytyczne spojrzenie na postać Morawianina i jego rolę w dziejach Rzeczypospolitej. Z pewnością publikacja interdyscyplinarnych comenianów spotka się z zainteresowaniem nie tylko specjalistów (skłaniając do dyskusji i polemik), ale i szerszego grona miłośników kultury polskiej i europejskiej (z recenzji prof. Marcina Wasilewskiego).

Jan Amos Komeński był i jest – współcześnie może bardziej – kontrowersyjną postacią. Na całym świecie ma wielu zwolenników i przeciwników. Których jest więcej? Tego nikt nie policzy, bo zjawisko uznania, nieuznania, a nawet potępienia tego Uczzonego i głoszonych przez Niego idei – zmienia się, ulega ewolucji w skali każdego kraju i świata. Wiedza o nim jest rozległa, a zarazem niewielka. Jego nieliczne dzieła lub tylko ich fragmenty przełożone są na różne języki, bo ich tłumaczenia to droga inwestycja dla współczesnych uczonych. Oryginalne dzieła Komeńskiego (wydane po łacinie, w języku czeskim czy nawet niemieckim) są dostępne tylko dla wybranych. Często praktyką jest więc bazowanie na cudzych interpretacjach, które zawsze mają charakter subiektywny, bo każdy inaczej rozumie te same teksty i interpretuje je tak, jak pozwala mu na to jego interdyscyplinarna wiedza i jak sam odbiera dzieło. Ponieważ każdy jest w ciągłym rozwoju, wiedza o Myślicielu Komeńskim ulega ewolucji na przestrzeni lat. Jego twórczość odbierana jest nierzadko jako utopia, oparta na wizjonerstwie. Chodzi tutaj głównie o Jego pansofię, czyli „naprawę rzeczy ludzkich”. Pansofia jako idea edukacji nieustającej Jana

Amosa Komeńskiego jest na przestrzeni wieków analizowana i interpretowana – współcześnie jak nigdy dotąd – i wciąż wzbudza dużo kontrowersji. Pansofii Jana Amosa Komeńskiego poświęciliśmy VII tom „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych, seria pedagogika” i zetknęliśmy się z różnymi poglądami i interpretacjami autorów (*Pansofia Jana Amosa Komeńskiego*, Siedlce 2020).

Myśliciel jako człowiek nie jest pozbawiony wad. Upatruje się ich zarówno w Jego osobowości, jak i postawach. Każdy naród, każde państwo – w którym przebywał – ma inne doświadczenia z tą postacią. Są narody (w moim odczuciu są to Czesi i Niemcy), które darzą go czcią i bezwarunkową miłością, a są narody, wśród których wzbudza duże kontrowersje, głównie ze względu na swoje postawy. Do nich niewątpliwie należą Polacy.

Jan Amos Komeński (mimo wad, niedoskonałości, sprzeczności) i Jego twórczość wciąż mnie fascynują, bo odkrywam w jego dziełach za każdym razem coś nowego i dla mnie interesującego; coś, co motywuje mnie do dalszych badań i publikacji. Jego pansofia, jako idea edukacji nieustającej, zainspirowała mnie do wieloletnich badań dotyczących edukacji szkolnej w kontekście edukacji całożyciowej w perspektywie autobiograficznej, które przedstawiłam w książce, przygotowywanej w tym roku do druku (2021). W Jego postaci i twórczości jest coś dla mnie na tyle interesującego, że poświęciłam tej postaci i jej ideom swój OGRÓD i udostępniam go zwiedzającym w wersji wirtualnej (www.comenius.uph.edu.pl).

Obecny tom jest publikacją interdyscyplinarną, wskazującą na potrzebę prac komeniologicznych, prowadzonych z perspektywy wielu dyscyplin naukowych i powstał na bazie wcześniejszych siedmiu tomów, był ich naturalną konsekwencją. Tytuł tomu koresponduje z zespołowym tematem badawczym, realizowanym od 2020 roku pod moim kierunkiem w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach.

Jan Amos Komeński i Jego dzieło badane jest w perspektywie temporalnej – XVII-XXI wieku w kontekście dziedzin naukowych, prezentowanych przez autorów artykułów. Są to głównie pedagodzy i filolodzy, ale także filozof i historyk. Znajdują się więc tutaj badania pedagogiczne, filologiczne, psychologiczne, historyczne i ikonograficzne. Szczególnie dużo miejsca poświęcono badaniom językowym i literackim. W tomie zamieszczony jest kolejny przekład manuskryptu Komeńskiego wzbogacony filologiczną interpretacją. *Komeńskiego nie można bowiem zamknąć w wąskiej przestrzeni jednego języka, jednego narodu, jednej kultury, zatem rozprawy odnoszące się do recepcji również muszą uwzględniać tę szeroką i wielokształtną perspektywę* (z recenzji tomu S. Sztobryna).

Żyjemy w latach dwudziestych XXI wieku, a dzieło Komeńskiego jest wciąż obecne w naszej kulturze, nauce, edukacji i życiu. Ponieważ dzieli nas przepaść wiekowa, kulturowa i mentalna, musimy na nowo go interpretować. W tekstach autorów wyłoniły się różne stanowiska i kierunki interpretacji i reinterpretacji dzieła Komeńskiego. Współpracę z nami w tym roku podjęli: profesor Uniwersytetu Śląskiego **Lubomír Hampl** (filolog i tłumacz), od kilku lat z nami współpracujący, występując w dwóch rolach: tłumacza fragmentów dzieł pansoficznych Komeńskiego i autora artykułów, powstałych na ich bazie; profesor Uniwersytetu Warszawskiego **Adam Fijałkowski** (pedagog); doktorzy Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej (pierwsza publikacja w SZK), **Agnieszka Michalkiewicz-Gorol** (pedagog i filolog łaciny) i **Zbigniew Nowak** (pedagog); zespół badaczy z Uniwersytetu w Niszu z Serbii, skupiony wokół profesor **Jeleny Maksimović** (pedagog). Stałym współautorem artykułów jest doktor (od 2021 roku) **Jelena Osmanović Zajić**, a w tym roku do zespołu dołączyła doktorantka **Gordana Petrović**; współpracująca z nami od początku dr **Kamila Szymańska** (historyk), dyrektor Muzeum Okręgowego w Lesznie. Po raz pierwszy współpracę z nami podjął student Uniwersytetu Warszawskiego **Mateusz Wąsowski**.

Liczną grupę w tym tomie stanowią autorzy z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach: profesorowie, od początku z nami współpracujący: **Janina Florczykiewicz** (pedagog) i **Andrzej Borkowski** (filolog), **Urszula Tyluś** (pedagog) i **Sławomir Sobieraj** (filolog), który pierwszy raz podjął z nami współpracę oraz doktorzy: **Barbara Dobrowolska** (pedagog), **Krystyna Kamińska** (pedagog), **Marek Jastrzębski** (filozof).

Tom składa się z dwóch głównych części: pierwsza jest zatytułowana: *Od Jana Amosa Komeńskiego do współczesności* i zawiera wszystkie teksty autorów. Koncentrują się oni na dziele Komeńskiego na przestrzeni wieków (XVII–XXI) i jego znaczeniu dla rozwoju nauki i edukacji. Tak sformułowany tytuł temu dał możliwość badań i publikacji zarówno licznej grupie pedagogów różnych specjalności (dydaktycy, historycy wychowania, pedagog specjalny, pedagog społeczny) i równie licznej grupie filologów (językoznawcom i literaturoznawcom), jak też historykom i filozofom. Tematyka artykułów jest tak różnorodna i ujmująca zagadnienia na tak różnym stopniu ogólności, że każdy z nich mógł znajdować się na pozycji pierwszej i każdy – na ostatniej.

Janina Florczykiewicz w swoim artykule podejmuje problem rozumienia szczęścia u Komeńskiego i poszukuje analogii w koncepcjach psychologii pozytywnej. **Adam Fijałkowski** porównuje założenia teoretyczne Jana Amosa Komeńskiego z jego praktycznymi rozwiązaniami w podręcznikach szkolnych, bazując na konstruowaniu *Orbis pictus (między teorią a praktyką wychowania)*, podejmując polemikę z popularnymi interpretacjami w litera-

turze w tym zakresie, a także analizując system klasowo-lekcyjny (proponuje nowe ich odczytanie). **Urszula Tyluś** podejmuje zagadnienie kontynuacji myśli pedagogicznej Jana Amosa Komeńskiego we współczesnych systemach edukacyjnych. **Barbara Dobrowolska** odnajduje ślady Komeńskiego we współczesności w kontekście utopijności i realności jego założeń pedagogicznych i społecznych. **Lubomír Hampl** wprowadza czytelnika w strukturę manuskryptu, przypisanego Komeńskiemu, pt. *Dedykacja trzem królestwom Północnej Europy czyli Polsce, Szwecji i Wielkiej Brytanii*, z którymi to państwami wiązał wielkie nadzieje dotyczące „naprawy rzeczy ludzkich”, eksponując walory tej dedykacji. **Krystyna Kamińska** podejmuje problem filiacji między koncepcjami pedagogicznymi J.A. Komeńskiego i J.F. Oberlina, co jest szczególnie cenne dla polskiego czytelnika, głównie ze względu na przywołanie poglądów i działalności pedagogicznej mało znanego w Polsce alzackiego myśliciela. **Sławomir Sobieraj** z kolei przywołuje i przybliża czytelnikowi niemal zapomnianą w literaturze postać J.Ch. Mioszowskiego i interpretuje jego dzieło *Nowy komeniusz* w kontekście historyczno-literaturoznawczym, wskazując na związki dzieła Mioszowskiego z koncepcjami pansoficznymi Jana Amosa Komeńskiego.

Agnieszka Michalkiewicz-Gorol w swoim artykule przedstawia szkic do planu kształcenia językowego w wieku XVII i próbuje odczytać jego znaczenie dla współczesności, a wszystko to w kontekście inspiracji Komeńskiego i o Komeńskim. Szczególnie dużo miejsca zajmują w tym tomie badania językowe i literackie. Kolejne trzy artykuły poświęcone są filologicznej i pedagogicznej interpretacji satyry społeczno-filozoficznej Jana Amosa Komeńskiego: *Labirynt świata i raj serca*. **Andrzej Borkowski** interpretuje symbolikę i funkcję postaci w tym dziele, przedstawiając autorską jej interpretację, wyjaśniając zarówno główny zamysł dzieła, jak i znaczenie poszczególnych alegorii i typów postaci; **Marek Jastrzębski** przedstawia autorską interpretację satyry Komeńskiego na społeczność siedemnastowiecznych uczonych, odnajdując jednocześnie analogię do współczesności. Student **Mateusz Wąsowski** podejmuje analizę porównawczą metafory światła, obecnej w twórczości Komeńskiego i Dostojewskiego, próbując znaleźć w nich podobieństwa i różnice w pojmowaniu przez nich Światła, artykułując jedno z dwóch rozwiązań: czy Światło jest drogowskazem, czy ma wartość sprawczą. Artykuły poświęcone temu dziełu Komeńskiego mają wydźwięk filozoficzny.

Zespół z Uniwersytetu w Niszu z Serbii: **Jelena Osmanović Zajić**, **Jelena Maksimović** i **Gordana Petrović** analizują dzieło Jana Amosa Komeńskiego, próbując znaleźć związek między nim a rozwojem pedagogiki jako nauki. **Zbigniew Nowak** przedstawia czytelnikowi *Kilka uwag o Janie Amosie Komeńskim i jego czasach*, odnosząc się krytycznie zarówno do Myśliciela, jak

i czasów w których żył, otwierając tym samym pole szerszej dyskusji i zmuszając niejako badaczy Komeńskiego do nowych poszukiwań badawczych. **Kamila Szymańska** prezentuje ikonografię Jana Amosa Komeńskiego w zbiorach Muzeum Okręgowego w Lesznie, omawiając eksponaty, zasoby Muzeum, dotyczące Jana Amosa Komeńskiego i Jego portretowania, uświadamiając tym samym czytelnikowi walory edukacyjne muzeum.

Część druga tomu ósmego – jak w poprzednim tomie – zatytułowana *Polskojęzyczne przekłady pansoficznych dzieł Jana Amosa Komeńskiego* – zawiera manuskrypt Jana Amosa Komeńskiego *Dedicatio ad tria regna* – czyli *Specjalny apel do Europejczyków, przeznaczony przede wszystkim do Królestw i państw Północnych*. Przetłumaczony manuskrypt z języka czeskiego i łaciny na język polski podnosi niewątpliwie wartość publikacji. Dokonał tego prof. Uniwersytetu Śląskiego Lubomř Hampl. Mam nadzieję, że polskojęzyczne przekłady w „Siedleckich Zeszytach Komeniologicznych, seria pedagogika” wybranych dzieł pansoficznych Komeńskiego będą stałym punktem czasopisma i polski czytelnik będzie miał dostęp do źródeł. Tłumaczone tutaj dzieła są czymś więcej niż tylko zwykłym przekładem. Są to artykuły opatrzone licznymi komentarzami filologiczno-filozoficznymi i historycznymi autora i tłumacza oraz cytatami ze źródeł współczesnych autorów polskich i europejskich. *Jest to bardzo istotny przyczynek do badań źródłoznawczych nad Komeńskim w Polsce (...) jego myśl polityczną, filozoficzną i pedagogiczną* (z recenzji prof. Marcina Wasilewskiego).

Ponadto w tomie znajdują się biograficzne noty autorów i po raz drugi – GALERIA, w której Czytelnik znajdzie zdjęcia rzeźby Jana Amosa Komeńskiego i nowych rzeźb młodzieńca i dziewczyny, wykonanych przez miejscowego rzeźbiarza Waldemara Kosa. Trzy rzeźby w głównej Alei Comeniusa stanowią podstawę następującej narracji: *Młodzieniec wskazując dziewczynie wyciągniętą ręką na postać Komeńskiego, przekazuje jej wiadomość, że od tej pory i dziewczynki / kobiety będą mogły się uczyć, edukować w szkole, przechodząc przez wszystkie szczeble tej edukacji (szkoła elementarna, gimnazjum, akademia). Ona jednak nie rozumie, co mówi do niej młodzieniec. Ta wiadomość wydaje się być dla niej jeszcze abstrakcją. „Maluje” się to na jej twarzy. Trzeba czasu, aby mogła uświadomić sobie wagę tych słów.* Pomnik Myśliciela i rzeźby dzieci wokół tej postaci przedstawione są w scenerii OGRODU PEDAGOGICZNO-FILOZOFICZNEGO Jana Amosa Komeńskiego (powstałego w ubiegłym roku) w kolejnych fazach jego tworzenia. Roślinność ogrodu – naturalne zmiany, zachodzące w niej wiosną, latem, jesienią i zimą, symbolizują – według idei Myśliciela – cały cykl życia człowieka (przemija-

nie), a u Komeńskiego całe życie jest szkołą¹. Tematyka kolejnego tomu czasopisma, zmierzająca ku „naprawie rzeczy ludzkich”, *jest również dziś problemem otwartym, jak miało to miejsce w czasach Komeńskiego* (z recenzji prof. Sławomira Sztobryna) i koresponduje z ideą OGRODU. Zaproszenie do zwiedzania wirtualnego OGRODU COMENIUSA jest wciąż aktualne. Zobacz: <https://comenius.uph.edu.pl/ogrod>.

Tom VIII – z takich samych powodów jak tom poprzedni – można traktować jako tom specjalny. Jego wydanie mieści się bowiem w kolejnym roku jubileuszowym Jana Amosa Komeńskiego, obchodzonym w Europie i na świecie (350 rocznica śmierci). Siedlecki ośrodek badawczy na Wydziale Nauk Społecznych w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach prowadzi badania komeniologiczne (zobacz projekt: <https://comenius.uph.edu.pl/projekty-badawcze>), w tym między innymi ogólnopolskie badania elektroniczne o Janie Amosie Komeńskim. Ponawiamy zaproszenie do wzięcia w nich udziału, należy w tym celu wypełnić elektroniczną ankietę (<https://forms.gle/aWQqja11dVu1r9EQ9>).

O Janie Amosie Komeńskim i Jego twórczości napisano niezliczone teksty (książki i artykuły), poświęcono wiele międzynarodowych seminariów i konferencji i wydawałoby się, że wszystko jest znane współczesnym z Jego życia i twórczości. To bardzo mylące myślenie! Okazuje się, że im bardziej i rozleglej problematykę komeniologiczną badamy, tym mniej o Komeńskim wiemy (wciąż są obszary z Jego życia niedostępne i przez to nieznanne). Za każdym razem pojawiają się jakieś białe plamy, które inspirują i motywują do dalszych poszukiwań badawczych. W związku z tym, moim kolejnym zamierzeniem – jako redaktor naczelnej – jest wydanie dwóch kolejnych tomów „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych, seria pedagogika” (IX: 2022 i X: 2023) pod tytułem: *Czego jeszcze nie napisano o Janie Amosie Komeńskim, czyli białe plamy w interpretacji i reinterpretacji dzieł Komeńskiego i o Komeńskim*. Mam nadzieję, że na zaproszenie do współpracy zareagują także komeniolodzy z Europy i świata.

Na zakończenie pragnę podziękować autorom tekstów, dzięki którym ten tom zaistniał. Dziękuję za dobrą, efektywną współpracę i zapraszam do dalszej. Szczególne podziękowania kieruję do pana prof. Zbigniewa Karczma-

¹ Traktuje o tym artykuł Barbary Sitarskiej *Pansofia jako idea edukacji nieustającej Jana Amosa Komeńskiego / Pansophism as John Amos Comenius' idea of lifelong learning*, B. Sitarska (red.), *Pansofia Jana Amosa Komeńskiego w interpretacjach i reinterpretacjach polskich i europejskich komeniologów*, „Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne, seria pedagogika”, tom VII, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2020, s. 185-230; 231-276.

rzyka, prorektora ds. nauki i współpracy z zagranicą za dofinansowanie tematu badawczego na tłumaczenia tekstów i wydanie VIII tomu „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych, seria pedagogika” w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Za wsparcie i empatię w trudnym okresie przygotowywania tomu do druku dziękuję również pani doktor Aldonie Borkowskiej, kierownicze Wydawnictwa i pani mgr Ewie Kozarskiej, dyrektor Biblioteki. Podziękowania kieruję także do swoich Koleżanek i Kolegów, którzy cały czas wspierają mnie w moim trudnym przedsięwzięciu redagowania tomów, ale przede wszystkim za ich wiarę w sens moich działań i promowanie „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych, seria pedagogika” w Polsce i w Europie. Dziękuję również recenzentom tomu, profesorom: **Sławomirowi Sztobryn timer, Marcinowi Wasilewskiemu, Dariuszowi Rottowi, Cezaremu Kalicie, Ludmile Mních, Jarosławowi Garze i Swetłanie Shhudlo** oraz innym recenzentom zagranicznym, współpracującym z czasopi smem. Wszystkim im dziękuję za konstruktywne i cenne uwagi i liczne sugestie, które przyczyniły się do ostatecznego kształtu tej publikacji. Wreszcie swoje podziękowania kieruję do Komitetu Redakcyjnego czasopisma za systematyczną i efektywną współpracę, a w szczególności do: sekretarza redakcji – **dr Renaty Matysiuk**, redaktora języka angielskiego – **mgr Izoldy Lisowskiej-Popoiłk** i redaktora technicznego – **dr. Piotra Świtalskiego**.

Redaktor Naczelna
Barbara Sitarska

INTRODUCTION

The present volume of Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series, is already the eighth publication dedicated to all the readers who are interested in John Amos Comenius, his life and writings. The journal is included in the ministry list of scored magazines (20 points per article). However, the reviewers are afraid that *the present score assigned to the periodical is already not enough (...) as with each volume, the journal created in co-operation with Polish and foreign authors is becoming a more and more valuable component of European comeniology.* (from the review by Prof. Sławomir Sztobryn). It is published in two versions: traditional and electronic on the modern platform *Publishers Panel*, and indexed in the Index Copernicus International database. Also, starting this year (2021), it is indexed in the American database EBSCO. The title of the present volume **FROM JOHN AMOS COMENIUS' TIMES UNTIL THE PRESENT – THE MEANING OF THE GREAT PEDAGOGUE'S IDEAS FOR THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION** is very capacious as far as the content and methodology are concerned, and therefore it offers great publishing opportunities for authors – representatives of different branches of science, presenting different views of John Amos Comenius and his rich output. However, it requires comprehensive interpretation competences and access to source materials. It is not enough to exclusively rely on contemporary scholars' interpretations. I believe that the volume is very interesting and I am sure it will arouse the readers' interest. The publication as a whole has been positively reviewed by two main reviewers: Prof. Sławomir Sztobryn and Prof. Marcin Wasilewski. Here are their selected fragments:

Another yearly publication of Siedlce Comeniological Research Bulletin contains rich research material and continued source study. The subject matter of the volume is an original attempt to describe the significance of John Amos Comenius' writings over the centuries. (...) This plurivocity is especially valuable as it reveals the variety of research attitudes, and as a result it opens new issue areas, which in turn prove the vitality of Comenius' views. (...) Volume 8 introduces an interesting look at the evolution of culture, in which Comenius' works have a significant position, as well as the works by subsequent authors, his epigones (...) The research of Comenius' output and his fol-

lowers (...) is comparative, which allows stating the thesis of Comenius' significant contribution to the preparation of the foundations of modern, already scientific pedagogy. The articles included in the present volume have essential cognitive values, and broaden the research areas, eg. with historiosophical threads, iconography, or translation studies (from the review by Prof. Sławomir Sztobryn).

The volume brings a collection of cognitively valuable interdisciplinary comeniological studies. (...) What must be highlighted is the section containing the first translation of the little known Comenius' work "Dedicatio ad tria regna" into Polish, together with its interpretation, as well as the collection of articles devoted to the philological and pedagogical interpretation of the satire "Labyrinth of the World and Paradise of the Heart". Apart from the texts that focus on the reception of Comenius in the Polish literature (The New Comenius by Mieroszewski) and the iconographical sources of the Leszno museum collections, the present volume also offers, among other things, articles suggesting a new interpretation of the didactic concepts (Orbis pictus) and a critical look at the figure of Comenius and his role in the history of Poland. The publication by the interdisciplinary comeniologists is certain to meet with interest of experts, encouraging their discussion and polemics, as well as of a wider range of enthusiasts of Polish and European culture (from the review by Prof. Marcin Wasilewski).

John Amos Comenius has always been a controversial figure, and he is even more controversial nowadays. There are a lot of both supporters and opponents of him all over the world. Which group is more numerous? Nobody can find it out, as the recognition, lack of recognition, or even condemnation of this scholar and the ideas he proclaimed are changing and evolving in every country and worldwide. The knowledge of him is extensive and slight at the same time. Only few of his works or just parts of them have been translated into different languages, as the translation is an expensive investment for contemporary scholars. Original works by Comenius, published in Latin, Czech or even German, are only available to few readers. Therefore, it is common to rely on somebody else's interpretations, which are always subjective, as the same text is understood differently by individual people, who interpret it according to their own interdisciplinary knowledge and mental perception of the work. The knowledge of Comenius the thinker has been evolving over the years due to everyone's constant development. His writings are sometimes interpreted as vision-based utopia, especially his pansophism, or the "improvement of human affairs". As Comenius' idea of lifelong education, pansophism has been analyzed and interpreted over the centuries, and nowadays it is analyzed and interpreted more than ever before, and still arouses most controversy. John Amos

Comenius' pansophism was discussed in Volume 7 of "Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series", which presents the authors' various views and interpretations (*John Amos Comenius' pansophism*, Siedlce, 2020).

As a person, the thinker is not faultless. His faults are visible in both his personality and attitudes. Every nation and every country in which he stayed has a different experience of him. Some nations worship and love him unconditionally (in my opinion they are the Czech and the German), while others perceive him as a very controversial figure, mainly due to his attitudes. Undoubtedly, the Polish nation is one of the latter.

Despite his faults, imperfections and inconsistencies, John Amos Comenius and his writings still fascinate me, as every time they reveal something new and interesting to me, which motivates me to continue my research and publishing activity. His pansophism, as the idea of lifelong education, inspired me to conduct many years' research of school education in the context of lifelong education in an autobiographic perspective, which is described in a book that I am preparing to be published this year (2021). The figure of Comenius, his writings and ideas are so interesting to me that I have dedicated my GARDEN to them and have made it available to visitors in the virtual version (www.comenius.uph.edu.pl).

The present volume is an interdisciplinary publication, which proves the need for comeniological activity, run from the point of view of many scientific disciplines. It is based on the seven preceding volumes as their natural consequence. The title of the volume corresponds to the team's research subject, which has been accomplished since 2020 under my supervision at the Institute of Pedagogy, Department of Social Studies of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce.

John Amos Comenius and his output are explored in the temporal view of the 17th-21st centuries in the context of the branches of science represented by the authors of the articles. They are mainly educationists and philologists, and there is a philosopher and a historian as well. Therefore, the volume includes pedagogical, philological, psychological, historical, and iconographical research. Especially linguistic and literary studies occupy much space in it. The volume includes another translation of Comenius' manuscript, enriched with a philological interpretation. *Comenius cannot therefore be closed in a narrow space of a single language, a single nation, a single culture, so dissertations referring to the reception must also take into account this broad and multiform perspective.* (from the review by S. Sztobryn).

We live in the 20s of the 21st century, and Comenius' output is still present in our culture, science, education and in our lives. Due to the age, cultural, and mental gap between us and Comenius, we must interpret him over and over again. The papers reveal their authors' different attitudes and

directions of interpretation and reinterpretation of Comenius' writings. This year, papers have been submitted by: **Lubomír Hampl**, professor of the University of Silesia, a philologist and translator, cooperating for a few years, appearing in two roles: of a translator of fragments of pansophic works by Comenius and author of articles based on them; **Adam Fijałkowski**, professor of Warsaw University, a pedagogue; **Agnieszka Michalkiewicz-Gorol**, PhD, a pedagogue and Latin philologist, and **Zbigniew Nowak**, PhD, a pedagogue, of the University of Bielsko-Biała (the first publication in "Siedlce Comeniological Research Bulletin"; a team of researchers from the University of Niš, Serbia, centered around Prof. **Jelena Maksimović**, a pedagogue. A regular author of the articles is **Jelena Osmanović Zajić**, PhD (since 2021), the previous PhD student, and this year, Gordana Petrović, a PhD student has joined the team; **Kamila Szymańska**, PhD (a historian), manager of the District Museum in Leszno, co-operating from the beginning. For the first time, **Mateusz Wąsowski**, a student of Warsaw University has submitted a paper.

A numerous group in the present volume consists of authors of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce, my colleagues, professors: **Janina Florczykiewicz**, a pedagogue, and **Andrzej Borkowski**, a philologist (co-operating from the beginning), **Urszula Tyluś**, a pedagogue, and **Sławomir Sobieraj**, a philologist, who has submitted his first paper, and **Barbara Dobrowolska**, PhD (a pedagogue), **Krystyna Kamińska**, PhD (a pedagogue), and **Marek Jastrzębski**, PhD (a philosopher and philologist).

The volume consists of two major parts: the first one, entitled *From John Amos Comenius' times until the present*, contains all the papers. The authors focus on Comenius' WRITINGS throughout the centuries (17th – 21st) and his/its significance for the development of science and education. The title formulated in this manner enabled both a large group of educationists of various specialties (didacticians, historians of education, a special pedagogue, a social pedagogue) and an equally large group of philologists (linguists and literary scholars), as well as representatives of history and philosophy to conduct research and have their texts published. The topics of the papers are so various and they refer to issues of such a different generality level that each of them could be the first one as well as the last one.

In her article, **Janina Florczykiewicz** discusses the issue of understanding happiness in Comenius' writings, and seeks analogy in the concepts of positive psychology. **Adam Fijałkowski** compares John Amos Comenius' theoretical assumptions with his practical solutions in school textbooks, on the basis of creating *Orbis pictus (between the theory and practice of education)*, engaging in polemics with popular interpretations in the literature in this field as well as in the field of the class-lesson system

(he suggests their new interpretation). **Urszula Tyluś** analyzes the issue of continuation of John Amos Comenius' pedagogical idea in contemporary education systems. **Barbara Dobrowolska** finds traces of Comenius in contemporary times in the context of the utopian and realistic character of his pedagogical and social assumptions. **Lubomír Hampl** introduces the reader to the structure of Comenius' manuscript *Dedication to the three Kingdoms* of northern Europe, i.e. Poland, Sweden, and Great Britain, which he hoped to take part in the "improvement of human affairs", emphasizing the values of this dedication. **Krystyna Kamińska** analyzes the issue of filiation between the pedagogical concepts by Comenius and J.F. Oberlin, which is especially valuable for the Polish reader, mainly due to the recall of the views and pedagogical activity of the little known Alsatian thinker. In turn, **Sławomir Sobieraj** recalls and introduces the reader to the almost forgotten figure of J.Ch. Mioszowski, and interprets his work *The new Comenius* in the historical and literary context, pointing to the connections between Mioszowski's work and Comenius' pansophic concepts.

In her article, **Agnieszka Michalkiewicz-Gorol**, inspired by Comenius, presents an outline of a linguistic education schedule in the 17th century and attempts to interpret its significance for the contemporary times. A large part of the volume is devoted to linguistic and literary research. The three following articles are devoted to philosophical and pedagogical interpretation of Comenius' socio-philosophical satire *Labyrinth of the World and Paradise of the Heart*. **Andrzej Borkowski** interprets the symbolism and function of the characters appearing in this work, presenting its original interpretation and explaining both its main idea and the meaning of individual allegories and character types. **Marek Jastrzębski** presents an original interpretation of Comenius' satire on the world and society of the 17th-century scholars and finds its analogy to the contemporary times. The article by the student **Mateusz Wąsowski** is a comparative analysis of the metaphor of the light, present in Comenius' and Dostoyevsky's writings, in which the author attempts to find similarities and differences in their understanding of the light, articulating one of the two solutions: is the light a signpost? Does it have a causative value? The articles devoted to this work by Comenius have a philosophical overtone.

The team of the University of Niš, Serbia: **Jelena Osmanović Zajić**, **Jelena Maksimović** and **Gordana Petrović** analyze Comenius' writings in order to find the connection between him and the development of pedagogy as a science. **Zbigniew Nowak** presents *a few remarks of John Amos Comenius and his times*, dealing critically both with the Thinker and the times he lived in, which opens up further discussion and somehow forces researchers of Comenius to seek new research possibilities. **Kamila Szymańska**

presents the iconography of John Amos Comenius collected in the District Museum in Leszno and discusses the exhibits and the museum's resources concerning John Amos Comenius and portraying him, making the readers aware of the educational values of the museum.

Part two of Volume 8, like in the previous volume, entitled *Polish translations of John Amos Comenius' pansophic works*, includes Comenius' manuscript *Dedicatio ad tria regna – or a Special appeal to Europeans, intended primarily for the Northern Kingdoms and states*. The manuscript translated from Czech and Latin into Polish undoubtedly adds value to the publication. It was translated by **Lubomř Hampl**, professor of the University of Silesia. I hope that the Polish translations of selected Comenius' pansophic works in "Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series" will be a fixed point of the journal and the Polish readers will have access to the sources. The works translated here are more than just a "mere" translation. They are articles with the author and translator's numerous philologico-philosophical and historical comments as well as quotations coming from the sources written by contemporary Polish and European authors. *It is a very significant contribution to the source studies of Comenius in Poland (...) his political, philosophical and pedagogical ideas.* (from the review by Prof. Marcin Wasilewski).

Moreover, the volume contains the authors' biographical notes and, for the second time, a GALLERY, where you can find the sculpture of John Amos Comenius and new sculptures of an adolescent boy and an adolescent girl, made by the local sculptor Waldemar Kos. The three statues in the main Comenius Alley are the foundation of the following narration: *The boy, pointing at the figure of Comenius with his outstretched hand, communicates the message to the girl, that from now on, girls / women will be able to learn at school, going through all the levels of education (elementary school, secondary school, academy). However, she does not understand what the boy tells her. This message still seems to be abstract to her. It is visible on her face. She needs time to realize the importance of these words.* The statue of the Thinker and the sculptures of children around him are presented in the scenery of the PEDAGOGICAL-PHILOSOPHICAL GARDEN of John Amos Comenius, which was created last year, in the consecutive stages of its creation. The garden's plant life, the natural changes taking place in it in spring, summer, autumn and winter symbolize – according to the Thinker's idea – the entire human life cycle (transience), and in Comenius' writings, the entire life is school¹. The

¹ This issue is described in the article by Barbara Sitarska *Pansophism as John Amos Comenius' idea of lifelong learning; In: John Amos Comenius' pansophism in interpretations and rein-terpretations by Polish and European comeniologists*, "Siedlce Comeniological Research Bulle-

subject matter of the present volume of the periodical, going towards the "improvement of human affairs" *is an equally open issue nowadays as it was in Comenius' times* (from the review by Prof. Sławomir Sztobryn) and corresponds to the idea of the GARDEN. The invitation for a visit to the COMENIUS GARDEN is still open. See: <https://comenius.uph.edu.pl/ogrod>.

Volume 8 may be treated as a special one for the same reasons as the previous one, as its publication falls on another Jubilee Year of John Amos Comenius, celebrated in Europe and worldwide (his 350th death anniversary). The research center in Siedlce at the Department of Social Studies, Pedagogy Institute of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce is conducting comeniological research (see: project: <https://comenius.uph.edu.pl/projekty-badawcze>), including, among others, nation-wide electronic research of John Amos Comenius. We would like to invite you again to take part in it and fill in the electronic questionnaire (<https://forms.gle/aWQqja11dVu1r9EQ9>).

John Amos Comenius and his works have been written about countless times in books and articles, many international seminars and conferences have been devoted to him, and anything that concerns his life and writings seems to be known to the contemporary. It is very misleading thinking! As it turns out, the more thoroughly we study the comeniological issue, the less we know about Comenius (there are still areas of his life that are unavailable and, therefore, unknown). Any time some "white stains" appear that inspire and motivate me to conduct further research. As a result, as the editor-in-chief of "Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series", I intend to publish two more volumes (Vol. 9: 2022 and Vol. 10: 2023), entitled *What has not been written about John Amos Comenius yet, or "white stains" in the interpretations and reinterpretations of works by Comenius and about Comenius*. I hope that comeniologists from all over Europe and all over the world will react to the invitation to cooperate as well.

Finally, I wish to express my gratitude to the authors of the texts, thanks to whom this volume exists. I would like to thank you for your good and effective cooperation and invite you to continue it. My special thanks go to Prof. Zbigniew Karczmarzyk, vice-chancellor for Science and Foreign Cooperation, for a grant to the research subject covering the costs of text translation and publishing Volume 8 of "Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series" in the Scientific Publishing Office of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce. I am also grateful to Aldona Borkowska, PhD, manager of the Office, and Ewa Kozarska, MA, head of

the Library, for their empathy and support in the difficult period of preparing the volume to be published.

I also wish to thank my colleagues, who keep supporting my difficult project, first and foremost for their faith in the significance of what I am doing and for promoting “Siedlce Comeniological Research Bulletin, pedagogy series” in Poland and Europe. I am also grateful to the reviewers of the volume: **Prof. Sławomir Sztobryn, Prof. Marcin Wasilewski, Prof. Dariusz Rott, Prof. Cezary Kalita, Prof. Ludmiła Mnich, Prof. Jarosław Gara, Prof. Svetlana Shchudlo**, as well as other foreign reviewers who are co-operating with the journal, for their precious remarks and numerous suggestions, which have given the finishing touches to the publication. Last but not least, I want to express my thanks to the Editorial Board of the magazine for their systematic and effective co-operation, especially to the editorial secretary **Renata Matysiuk, PhD**, the editor of English **Izolda Lisowska-Popoiyk, MA**, and the technical editor **Piotr Świtalski, PhD**.

Editor-in-chief
Barbara Sitarska